

ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ

ТОМИН Сергій Володимирович

УДК 343.98

**ОСНОВНІ ЕТАПИ РОБОТИ З ДЖЕРЕЛАМИ
ОСОБИСТІСНОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ПРОЦЕСІ РОЗКРИТТЯ
ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ**

Спеціальність 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового
ступеня кандидата юридичних наук

Одеса – 2007

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Юридичному інституті Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник кандидат юридичних наук, доцент
КОГУТИЧ Іван Іванович,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
доцент кафедри кримінального процесу та
криміналістики

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
АЛЕНІН Юрій Павлович,
Одеська національна юридична академія,
завідувач кафедри кримінального процесу

кандидат юридичних наук, доцент
ГУМІН Олексій Михайлович,
Львівський державний університет внутрішніх справ
України Міністерства внутрішніх справ України,
начальник кафедри кримінального процесу

Провідна установа Київський національний університет внутрішніх справ
України Міністерства внутрішніх справ України,
кафедра криміналістики (м. Київ).

Захист відбудеться “___” _____ 200_ р. о ___ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Одеської національної юридичної академії за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Одеської національної юридичної академії за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий “___” _____ 200_ р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Музиченко П. П.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі розвитку України спостерігається певна нестабільність соціально-економічної ситуації. Це, безумовно, знаходить відображення у динаміці злочинної діяльності. Таке становище у країні поставило перед наукою, законодавчим органом – Верховною Радою України та органами, які застосовують правові норми, завдання щодо розробки та реалізації нових підходів до боротьби зі злочинністю, впровадження у практику розкриття та розслідування злочинів прогресивних методів. Найбільш ефективним засобом досягнення вказаної мети є судово-правова реформа, покликана гармонізувати діючі правовідносини відповідно до вимог міжнародних стандартів. Вона визначила необхідність перегляду низки положень національного кримінально-процесуального законодавства, вдосконалення процедури розкриття та розслідування злочинів під кутом зору забезпечення реалізації основного принципу правової держави, згідно з яким людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а утвердження і забезпечення прав та свобод людини є головним обов'язком держави.

До юридичних механізмів такого забезпечення в кримінальному судочинстві належить інститут доказування, в якому особлива роль відводиться людині як носію та потенційному джерелу інформації про обставини вчиненого злочину, оскільки вона як особистість має визначені законодавством права та свободи. Залучаючи її до процесу розкриття та розслідування злочинів, необхідно вживати заходів для запобігання їх порушенню. Це вимагає розробки та реалізації тактичних прийомів, що забезпечують отримання об'єктивної та достовірної інформації про обставини вчинення злочину.

Робота, спрямована на отримання інформації від особи, вимагає значних затрат часу та зусиль, проте неналежна правова регламентація окремих аспектів діяльності органів та посадових осіб, уповноважених на розкриття та розслідування злочинів, недостатність необхідних наукових рекомендацій щодо провадження окремих процесуальних та непроцесуальних дій, відсутність практичного досвіду певної частини слідчих, працівників оперативних підрозділів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, а також завантаженість органів досудового слідства, дізнання та суду перешкоджає ефективній роботі у вказаному напрямі. Водночас необхідно пам'ятати, що особа – універсальне джерело відомостей про обставини злочину. Її свідомість, пам'ять, інтелект дозволяють відображати різні аспекти сприйнятого нею. Відомості, отримані від особи, дають можливість слідчому не тільки пізнати невідомі до цього обставини справи, але й поєднати їх між собою. За допомогою речових джерел інформації це вдається значно рідше. Тому робота з особою та відомостями, отриманими від неї, має винятково важливе значення під час провадження у кримінальній справі.

Окремі аспекти діяльності щодо роботи з джерелами інформації висвітлювали такі вітчизняні науковці, як Ю. П. Аленін, В. Д. Басай, В. П. Бахін, В. Д. Берназ, П. Д. Біленчук, В. В. Гевко, Ю. М. Грошевой, В. Г. Гончаренко, О. М. Гумін, В. А. Журавель, А. В. Іщенко, О. А. Кириченко, Н. І. Клименко, І. І. Когутич, В. О. Коновалова, В. С. Кузьмічов, В. К. Лисиченко, В. Г. Лукашевич, Є. Д. Лук'янчиков, М. М. Михеєнко, В. Т. Нор, М. В. Салтевський, М. Я. Сегай, В. В. Тіщенко, В. Ю. Шепітько, М. Є. Шумило; а також зарубіжні: В. Д. Арсеньєв, Д. І. Бедняков, Р. С. Белкін, В.Л. Васильєв, Л. М. Карнеєва, Л. Д. Кокорєв, П. П. Сердюков, С. А. Шейфер та ін. Однак таке дослідження не мало комплексного характеру, оскільки стосувалось лише, в основному, визначення поняття цих джерел або способів використання отриманої від них інформації. Проте у криміналістичній науці та практиці розкриття і розслідування злочинів важливе значення має вирішення проблем, які виникають на таких етапах роботи з джерелами особистісної інформації, як їх встановлення, отримання від них інформації, її дослідження та оцінка.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Напрямок дослідження ґрунтується на основних положеннях Постанови Верховної Ради України "Про Концепцію судово-правової реформи в Україні" від 28 квітня 1992 р., Комплексної програми профілактики злочинності на 2001 – 2005 р.р., затвердженої Указом Президента України від 25 грудня 2000 р. № 1376/2000, Указу Президента України № 143/2002 від 18.02.02 р. "Про заходи щодо подальшого зміцнення правопорядку, охороні прав і свобод громадян" та Державної програми розвитку вищої освіти на 2005 – 2007 роки, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2004 року № 1183. Тема дисертації передбачена планом науково-дослідної роботи кафедри кримінального права та процесу Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника як складова теми "Актуальні проблеми боротьби та попередження злочинності". Тема дисертації затверджена рішенням Вченої ради Прикарпатського університету імені Василя Стефаника 15 лютого 2002 року (протокол № 5) та уточнена 31 травня 2005 року (протокол № 9).

Мета та задачі дослідження. Основна мета дисертації полягає у визначенні концептуальних теоретичних та практичних положень щодо роботи з джерелами особистісної інформації у процесі розкриття та розслідування злочинів, всебічному опрацюванні її основних аспектів, комплексному підході до вдосконалення існуючих і розробці нових криміналістичних прийомів та засобів підвищення ефективності криміналістичної діяльності.

Досягнення зазначеної мети зумовило необхідність вирішення наступних основних завдань: 1) на основі норм чинного законодавства та праць науковців-процесуалістів і криміналістів уточнити поняття джерела особистісної інформації; 2) дослідити положення криміналістики щодо процесу виникнення ідеальних слідів

як результату відображення події злочину у свідомості особи; 3) з'ясувати відмінності у критеріях класифікації джерел особистісної інформації, що використовуються теорією доказування, криміналістичною кібернетикою та теорією відображення; 4) встановити особливості окремих різновидів джерел особистісної інформації як за їх процесуальним статусом, так і специфікою сприйняття обставин вчинення злочину; 5) на основі узагальнення практики діяльності органів дізнання, слідства та суду визначити основні етапи роботи з джерелами особистісної інформації у процесі розкриття та розслідування злочинів; 6) з'ясувати основні способи та проблеми отримання від осіб інформації про подію злочину шляхом змістовного та статистичного аналізу результатів опитування практичних працівників; 7) визначити можливості окремих вербальних та невербальних способів отримання фактичних даних; 8) обґрунтувати доцільність регламентації у кримінально-процесуальному законодавстві окремих непроцесуальних способів отримання інформації; 9) запропонувати найбільш значущі способи використання спеціальних знань для встановлення здатності особи повідомляти повну та достовірну інформацію про обставини злочину; 10) внести пропозиції щодо способів підвищення ефективності оцінки особистісної інформації та джерел, з яких вона отримується.

Об'єктом дослідження є інформаційно-пізнавальна діяльність слідчого, органів дізнання, суддів, прокурора, адвоката та інших суб'єктів кримінального судочинства щодо роботи з особистісною інформацією та її джерелами у процесі розкриття та розслідування злочинів.

Предмет дослідження – джерела особистісної інформації про подію злочину, поняття та види; особливості їх встановлення, методи та засоби отримання, дослідження та оцінки відомостей, одержаних від осіб, у досудовому розслідуванні.

Методологічну основу дисертації склала сукупність сучасних методів і прийомів пізнання об'єктивної дійсності, що поєднує як загальнонаукові, так і спеціальні методи пізнання. Вихідним підґрунтям дослідження є діалектичний метод пізнання, відповідно до якого проблеми, що розглядаються в дисертації, представлені у вигляді єдності їх соціального змісту та юридичної форми. Із спеціальних методів дослідження в роботі застосовано логіко-семантичний метод (у підрозділі 1.1. “Поняття джерел особистісної інформації” та підрозділі 3.5. “Експертне дослідження джерел особистісної інформації” для визначення та поглиблення понятійного апарату “фактичні дані”, “джерела особистісної інформації”, “предмет судово-психологічної експертизи”); метод порівняння (у підрозділі 1.2. “Класифікація джерел особистісної інформації” для зіставлення положень науки кримінального процесу та криміналістики щодо критеріїв поділу джерел особистісної інформації на групи); структурний (у підрозділі 2.1. “Загальна характеристика діяльності щодо роботи з джерелами інформації у процесі розкриття та розслідування злочинів” для дослідження системи основних етапів роботи з

джерелами особистісної інформації); статистичний (у підрозділі 2.2. “Встановлення джерел особистісної інформації” для з’ясування значення непроцесуальної діяльності працівників оперативних підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, у встановленні джерел криміналістично значущої інформації); метод моделювання та прогнозування (у підрозділі 3.5. “Експертне дослідження джерел особистісної інформації” для формулювання пропозицій із внесення змін до п. 3 ст. 69 чинного КПК України, п. 2 ч. 2 ст. 68 Проекту КПК України від 18.11.2005 р. № 3456-д про те, що судово-психологічна та комплексна судова психолого-психіатрична експертизи повинні в обов’язковому порядку призначатись для вирішення питання щодо психічної повноцінності не тільки підозрюваного та обвинуваченого, а й щодо інших осіб за наявності сумнівів з приводу здатності їх адекватно сприймати значущі для справи обставини та давати про них правильні показання) та інші. Завдяки порівняльно-правовому методу у підрозділі 2.4. “Оцінка особистісної інформації та її джерел” визначено рівень урегульованості у кримінально-процесуальному законодавстві України та Росії порядку допиту свідка у присутності адвоката, який з’явився для надання правової допомоги. З метою вивчення матеріалів кримінальних справ застосовувався соціологічний метод аналізу документів (проаналізовано 124 кримінальні справи та окремі процесуальні документи). У процесі дослідження використовувався також метод анкетування (за допомогою цього методу було опитано 56 слідчих прокуратури та органів внутрішніх справ України; 62 працівників оперативних підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність; 52 суддів місцевих та апеляційних судів). Для опрацювання отриманих результатів анкетування зазначених категорій практичних працівників застосовувались статистичні методи обробки даних.

Наукова новизна одержаних результатів. У дисертації здійснене теоретичне узагальнення та запропоноване нове комплексне вирішення наукових завдань, яке полягає у необхідності розгляду поняття доказів та доказування з точки зору якісно нового підходу до пізнання події злочину, процесу виникнення його слідів та роботи з окремими різновидами об’єктів, на яких вони залишені, у процесі розкриття та розслідування злочину. У роботі обґрунтовується низка нових положень та висновків, що обумовлюють необхідність розширення змісту таких розділів криміналістичної науки, як теоретичні основи криміналістики та криміналістична тактика. Елементи новизни полягають у наступному:

- уперше:

1) на основі положень теорії інформації, криміналістики та кримінально-процесуального права запропоновано якісно новий підхід до визначення поняття джерела особистісної інформації та відмежування їх від інших різновидів джерел фактичних даних. Як результат дисертант доходить висновку про те, що джерела особистісної інформації – це особи, які, на думку слідчого, органу дізнання чи суду,

володіють інформацією, що може мати значення для розкриття та розслідування злочину, судового розгляду кримінальної справи, а також для з'ясування обставин, пов'язаних з його вчиненням, та вжиття засобів до попередження злочину;

2) здійснено класифікацію джерел особистісної інформації із врахуванням як процесуального статусу окремих із них, як суб'єктів кримінального процесу, а також об'єктивних та суб'єктивних факторів виникнення інформації у свідомості особи та подальшої роботи з нею у процесі розкриття та розслідування злочинів. Це дало змогу побудувати криміналістичну класифікацію джерел особистісної інформації, до якої належать очевидець, правопорушник, постраждалий, заявник, свідок, потерпілий, підозрюваний, обвинувачений, підсудний, цивільний позивач, цивільний відповідач, понятий, фахівець, експерт;

3) розкрито зміст початкового етапу роботи з джерелами особистісної інформації - встановлення особи як носія відомостей про обставини злочину. На цьому етапі вживаються наступні заходи: а) з'ясовується, чи володіє особа значущою для розкриття та розслідування інформацією; б) здійснюється її пошук суб'єктами, уповноваженими на розкриття та розслідування злочину; в) встановлюється, чи не винесено щодо особи рішення про визнання її нездатною адекватно сприймати обставини події злочину та повідомляти про неї достовірну інформацію; г) з'ясовується, чи не є фактичні дані, які цікавлять органи дізнання, досудового слідства, прокурора, суддю, предметом професійної таємниці, яка не підлягає розголошенню;

4) запропоновано основні тактичні прийоми здійснення відібрання пояснень у осіб та зняття інформації з каналів зв'язку як процесуальних дій. Зокрема висвітлено проблемні аспекти застосування вказаних способів отримання криміналістично значущої інформації від певного кола осіб, обґрунтовано необхідність детальної правової їх регламентації, удосконалення прийомів щодо організаційно-тактичного забезпечення та способів використання їх результатів;

5) на основі комплексного дослідження положень науки кримінального процесу та криміналістики, а також позиції практичних працівників, обґрунтовано доцільність регламентації візуального спостереження як слідчої дії;

- отримали нового розвитку та удосконалення:

1) учення про комплексне дослідження інформаційно-пізнавальної діяльності щодо роботи з джерелами особистісної інформації на основі теорії доказів, оперативно-розшукової діяльності та криміналістичної кібернетики. Сформульована авторська позиція щодо інформаційно-пізнавальних аспектів таких видів діяльності, як: слідчо-дізнавальна; оперативно-розшукова; судово-експертна; обліково-реєстраційна; наглядово-прокурорська; діяльність адвоката, захисника чи представника будь-якого із суб'єктів кримінально-процесуальних відносин чи безпосередньо діяльність самих учасників;

2) теоретичні положення щодо основних етапів роботи з джерелами особистісної інформації на основі науково-обґрунтованої позиції, підтвердженої більшістю практичних працівників органів дізнання, слідчих та суддів. Ґрунтоване висвітлення у роботі знайшли основні проблемні аспекти встановлення джерел особистісної інформації; отримання від джерел інформації криміналістично значущих відомостей; експертного та позаекспертного їх дослідження та оцінки;

3) дослідження проблемних аспектів призначення та проведення судово-психологічної, судово-психіатричної та комплексної судової психолого-психіатричної експертиз щодо встановлення здатності особи бути джерелом особистісної інформації. Розвинуті положення щодо необхідності призначення та проведення комплексних судових психолого-психіатричних експертиз на предмет психічної повноцінності не тільки підозрюваного та обвинуваченого, а й осіб за наявності сумнівів з приводу здатності їх адекватно сприймати значущі для справи обставини та давати про них правильні показання. Запропоноване власне вирішення проблем, пов'язаних з оцінкою суб'єктами криміналістичної діяльності висновку експерта, який проводив судово-психіатричну експертизу;

4) методи та прийоми оцінки інформації, отриманої від особи у процесі розкриття та розслідування злочинів, як з точки зору процесуального її статусу та правомірності її отримання, так і врахування способу сприйняття нею події злочину, психічних та психологічних особливостей особи.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що викладений дисертантом матеріал, наведені висновки, положення та пропозиції можуть бути використані у правотворчій діяльності для підготовки нового і вдосконалення чинного кримінально-процесуального та іншого законодавства України; в подальших наукових розробках проблем роботи з джерелами криміналістично значущої інформації у процесі розкриття та розслідування злочинів; у практичній діяльності органів дізнання, слідства, прокуратури, суддів для отримання, дослідження, оцінки отриманої інформації та її джерел.

Результати дисертації були враховані робочою групою комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності під час опрацювання проекту Кримінально-процесуального кодексу України (акт впровадження № 06-19/15-70 від 20 січня 2006 року).

У навчальному процесі матеріал дисертації використовується викладачами кафедри кримінального права та процесу Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (акт впровадження від 23 січня 2006 року); викладачами кафедри кримінального процесу та криміналістики юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка (акт впровадження від 15 грудня 2005 року). Результати дисертації використовувались для підготовки повного комплексу навчально-методичного

забезпечення для слухачів-заочників Київського інституту внутрішніх справ, затвердженого протоколом № 3 від 23.11.2001 р.

Особистий внесок здобувача. У дисертації використано матеріали раніше опублікованих автором праць, а також ідеї та розробки, що належать співавторам повного комплексу навчально-методичного забезпечення з курсу “криміналістика” В. Д. Басаю, О. А. Кириченку та С. В. Томину, у якій дисертантом викладено навчально-методичний матеріал щодо окремих етапів роботи з джерелами криміналістично значущої інформації, а також тези наукової доповіді “Проблемы совершенствования предмета и системы юридических наук” – О. А. Кириченку та С. В. Томину, у якій дисертантом визначено поняття криміналістичної інформації та її джерел.

Апробація результатів дослідження. Основні висновки, положення та рекомендації автора обговорювались на розширеному засіданні кафедри кримінального права та процесу Юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника.

Окремі положення дисертації оприлюднені під час обговорення проблем криміналістики та нового кримінально-процесуального законодавства на таких заходах: Міжнародна науково-практична конференція “Актуальные проблемы реформирования правовой системы Российской Федерации” (Белгород, 25 – 26 квітня 2002 р.); Науково-практична конференція “Новий Цивільний та Кримінальний кодекси – важливий етап кодифікації законодавства України” (Івано-Франківськ, 3 – 4 жовтня 2002 р.); Регіональна міжвузівська наукова конференція молодих учених та аспірантів “Проблеми вдосконалення правового регулювання щодо забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина в Україні” (Івано-Франківськ, 18 квітня 2003 р.); Регіональна науково-практична конференція “Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні” (Львів, 5 – 6 лютого 2004 р.); Міжнародна науково-практична конференція, присвячена проблемам вдосконалення практики застосування кримінально-правових засобів протидії злочинності органами внутрішніх справ (Львів, 30 вересня 2004 р.); Міжнародна наукова конференція молодих учених “Треті осінні юридичні читання” (Хмельницький, 5 – 6 листопада 2004 р.); Міжнародна науково-практична конференція молодих учених “Содружество наук” (Барановичі (Білорусь), 2005 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція студентів та аспірантів “Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку” (Луцьк, 25 березня 2005р.); Регіональна міжвузівська наукова конференція молодих учених та аспірантів “Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина в Україні” (Івано-Франківськ, 22 квітня 2005 р.); Міжвузівська науково-практична конференція “Актуальні питання реформування правової системи України” (Луцьк, 27-28 травня 2005 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція “Реформування кримінального та кримінально-процесуального

законодавства України: сучасний стан та перспективи” (Івано-Франківськ, 30 вересня – 1 жовтня 2005 року); Міжнародна наукова конференція молодих учених “Четверті осінні юридичні читання” (Хмельницький, 21 – 22 жовтня 2005 р.).

Публікації. Основні результати дисертації викладені автором у 17 наукових працях, з яких 5 опубліковано у фахових виданнях, затверджених ВАК України, 11 тез наукових доповідей та 1 навчально-методичному посібнику з криміналістики.

Обсяг і структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять одинадцять підрозділів; висновків, списку використаних джерел та 6 додатків. Загальний обсяг роботи становить 204 сторінки, з яких 181 сторінка – текст дисертації, список використаних джерел (278) – 23 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано вибір теми дисертації, її актуальність; зазначено зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначені об’єкт, предмет, мета та завдання дослідження; розкрито його методологічні й теоретичні засади; висвітлено наукову новизну, практичне значення одержаних результатів; наведено дані про апробацію результатів дослідження, структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1 “Джерела особистісної інформації” складається з двох підрозділів, присвячений дослідженню основних підходів до розуміння джерел особистісної інформації та критеріїв їх класифікації. Автором аналізуються основні праці вітчизняних і зарубіжних науковців-процесуалістів та криміналістів, які займалися дослідженням зазначених проблем.

У **підрозділі 1.1. “Поняття джерел особистісної інформації”** здійснюється аналіз історичного розвитку поняття “особисті докази”, сучасне його розуміння, проводиться відмежування джерел особистісної інформації від джерел речової інформації з вказівкою на їх особливості.

На сучасному етапі розвитку науки кримінального процесу та криміналістики можна виділити два основні підходи до розуміння джерел особистісної інформації, які до певної міри суперечать один одному. П. А. Лупинська, М. М. Михеєнко, В. Т. Нор та інші науковці-процесуалісти вважають, що під джерелами інформації необхідно розуміти показання осіб, а також висновки експертів, протоколи слідчих і судових дій та інші документи. В. Д. Басай, П. Д. Біленчук, О. А. Кириченко, М. В. Салтевський, П. П. Сердюков до джерел особистісної інформації про подію злочину відносять саму особу.

Причиною таких суперечностей у поглядах науковців є, на думку автора, те, що одні з них для розкриття вказаного поняття використовують норми кримінально-процесуального закону, де чітко вказана відмінність процесуальних форм отримання, передачі і зберігання інформації, а інші – положення криміналістичної теорії відображення, яка вивчає механізм виникнення слідів злочину та форми відображення події злочину у навколишньому середовищі.

На думку дисертанта, для вирішення суперечок стосовно поняття джерела особистісної інформації необхідно звернутися до положень наук, що вивчають сам механізм утворення та виявлення інформації, яка має значення для розкриття та розслідування злочинів. Такими науками є кібернетика та криміналістика. Аналізуючи положення цих наук, дисертант робить висновок про те, що джерелом особистісної інформації повинна визнаватись особа.

У підрозділі 1.2. “Класифікація джерел особистісної інформації” розглядаються основні критерії поділу джерел особистісної інформації на групи та види.

Класифікація джерел особистісної інформації має на меті поділ осіб залежно від особливостей сприйняття, запам'ятовування, зберігання у свідомості та відтворення криміналістично значущої інформації. Класифікація, в основу якої покладено процесуальний статус особи, не завжди враховує ці особливості, оскільки він визначає коло прав і обов'язків учасників кримінально-процесуальних правовідносин і не завжди відображає особливості інформаційних процесів, які впливають на характер та зміст відомостей, що отримуються від осіб. Крім цього, класифікація, що ґрунтується на процесуальному статусі суб'єкта, залишає поза увагою осіб, які володіють криміналістично значущою інформацією, однак із певних причин не отримали статусу суб'єкта процесуальних відносин. Тому криміналістичне значення має класифікація, в основі якої лежить сукупність таких критеріїв: по-перше, фактичне становище особи під час учинення злочину; по-друге, її процесуальний статус.

У зв'язку з цим, на думку автора, джерелами особистісної інформації є заявники-громадяни та посадові особи, які звернулись до правоохоронних органів із повідомленням про подію злочину, очевидці, свідки, потерпілі, підозрювані, обвинувачені, засуджені, виправдані, цивільні позивачі, цивільні відповідачі, спеціалісти, поняті.

Розділ 2 “Основні етапи роботи з джерелами особистісної інформації у досудовому розслідуванні” складається з чотирьох підрозділів та присвячений дослідженню діяльності суб'єктів, уповноважених на розкриття та розслідування злочину, щодо роботи з джерелами особистісної інформації на кожному з її етапів.

У підрозділі 2.1. “Загальна характеристика діяльності щодо роботи з джерелами інформації у процесі розкриття та розслідування злочинів” обґрунтовується необхідність комплексного дослідження доказування як кримінально-процесуальної діяльності органів дізнання, досудового слідства, прокуратури, суду, з одного боку, та документування як позапроцесуальної діяльності працівників оперативних підрозділів, що здійснюють оперативно-розшукові заходи, з іншого, – в межах криміналістичної діяльності. Автором систематизуються основні її етапи.

Діяльність щодо розкриття та розслідування злочинів – це впорядкована система, кожен елемент якої має свою чітко визначену організаційну функцію. Разом з тим, їх об'єднує мета – отримання криміналістично значущої інформації, на основі якої слідчий буде інформаційну модель події, що розслідується, і реалізує її через обвинувальний висновок.

У зв'язку з цим, на думку автора, є всі підстави для того, щоб об'єднати і системно розглядати діяльність слідчих і працівників оперативних підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність щодо роботи з джерелами особистісної інформації у процесі розкриття та розслідування злочинів. Вважаємо, основними етапами такої роботи є: встановлення джерел особистісної інформації; отримання від джерел інформації; експертне чи позаекспертне дослідження джерел фактичних даних; оцінка отриманих фактичних даних; використання цієї інформації в криміналістичних або інших цілях.

У підрозділі 2.2. “Встановлення джерел особистісної інформації” розкривається сутність та зміст початкового етапу роботи з джерелами особистісної інформації у процесі розкриття та розслідування злочинів – встановлення особи. Джерело особистісної інформації визнається встановленим, якщо: 1) у ньому міститься значуща для розкриття та розслідування інформація; 2) воно відоме суб'єкту, який здійснює розкриття та розслідування злочину (слідчому, прокурору, дізнавачу) або ж судовий розгляд кримінальної справи (судді); 3) щодо особи не винесено рішення про визнання її нездатною адекватно сприймати обставини події злочину та повідомляти про неї достовірну інформацію; 4) фактичні дані, які цікавлять органи дізнання, досудового слідства, прокурора, суддю, не є предметом професійної таємниці.

У встановленні особи як джерела особистісної інформації значна роль відводиться працівникам оперативних підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукові заходи, оскільки їх діяльність має переважно негласний характер, а тому часто є ефективнішою за діяльність слідчого у процесі пошуку джерел особистісної інформації. Основне завдання слідчого у встановленні джерел особистісної інформації полягає у координації діяльності працівників оперативних підрозділів під час їх пошуку, а також у встановленні здатності особи повідомляти значущі для розкриття та розслідування злочинів відомості.

У підрозділі 2.3. “Отримання інформації від осіб у процесі розкриття та розслідування злочинів” аналізуються основні вербальні й невербальні способи одержання фактичних даних від осіб як процесуального, так і непроцесуального (позапроцесуального) характеру.

Сутністю вербальних слідчих дій є обмін інформацією суб'єктів кримінального судочинства, в основі якого лежить спілкування. Характерними їх ознаками є: а) процесуальна форма; б) процесуальний статус суб'єктів; в) керівництво слідчого, уповноваженого вести розслідування, за процесом спілкування у процесі

провадження таких дій.

Поруч із вербальними слідчими діями важливе значення для отримання криміналістично значущої інформації мають інші процесуальні та непроцесуальні вербальні способи одержання відомостей про обставини злочину, такі як відібрання пояснень та опитування осіб за їх згодою відповідно до Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність”.

Невербальну комунікацію під час розкриття та розслідування злочинів можна розглядати як процес передачі, прийому, інтерпретації й перетворення інформації, який здійснюється учасниками кримінального судочинства за допомогою несловесних засобів спілкування. Основним невербальним способом отримання інформації від особи у процесі розкриття та розслідування злочину є візуальне (зовнішнє) спостереження.

Проміжне становище між вербальними й невербальними способами отримання інформації, на думку дисертанта, належить такій слідчій та оперативно-розшуковій дії, як зняття інформації з каналів зв’язку.

Підрозділ 2.4. “Оцінка особистісної інформації та її джерел” присвячений впливу особливостей психологічних процесів, що відбуваються у свідомості особи, на оцінку відомостей, отриманих від неї у процесі розкриття та розслідування злочину. Головна увага зосереджується на необхідності підвищення значущості фактичних даних, отриманих від осіб на стадії порушення кримінальної справи й досудовому слідстві.

Особливого значення набуває оцінка інформації, отриманої в результаті відібрання пояснень у осіб, складання протоколу явки з повинною, опитування осіб, прийняття та перевірка заяв і повідомлень про злочин. Законодавство не передбачає гарантій дотримання прав і свобод особи у процесі проведення вищезазначених дій. Крім того, законодавчими актами детально не регламентовано порядок провадження цих дій, що призводить до негативних наслідків, які в кінцевому результаті проявляються у неможливості використання отриманих у такий спосіб відомостей, навіть якщо їх значення є надзвичайно важливим.

У зв’язку з цим автор робить висновок про необхідність здійснювати не тільки оцінку самих відомостей, отриманих від особи, та об’єктивних і суб’єктивних умов, за яких відбувалося сприйняття, але й дослідити особливості джерела особистісної інформації, його особистісні характеристики, обставини, за яких отримували відомості про подію злочину, наявність порушень законодавства, правильність вибору тактичних прийомів, які застосовувались для їх отримання, тощо.

Розділ 3 “Деякі способи отримання та дослідження особистісної інформації у досудовому розслідуванні” складається з п’яти підрозділів. У ньому дисертант розкриває правові та організаційно-тактичні основи проведення окремих процесуальних і непроцесуальних дій, спрямованих на отримання інформації від осіб, аналізує проблемні аспекти експертного дослідження відомостей та їх джерел.

Основну увагу автор звертає на ті способи отримання інформації, які, на його думку, найменш висвітлені у кримінально-процесуальній та криміналістичній науці, однак, згідно з проведеними дослідженнями, найбільш значущі для встановлення істини у кримінальній справі з погляду усунення інформаційної невизначеності. До них відноситься опитування осіб як оперативно-розшуковий захід, передбачений Законом України “Про оперативно-розшукову діяльність”, відібрання пояснень, візуальне спостереження та зняття інформації з каналів зв’язку.

У підрозділі 3.1. “Опитування осіб як спосіб отримання криміналістично значущої інформації” аналізується рівень законодавчого регулювання вказаного непроцесуального засобу отримання інформації від осіб, пропонуються практичні рекомендації щодо порядку його провадження, можливості використання технічних засобів та способів фіксації у процесуальних документах.

На думку дисертанта, переваги опитування осіб перед іншими способами отримання інформації від осіб полягають у тому, що воно характеризується оперативністю та простотою у застосуванні. Особливу ефективність виявляє за необхідності отримати інформацію протягом обмеженого періоду від значної кількості осіб. Результати його можуть оформлятися як у формі рапорту чи довідки про результати опитування, так і іншими документами. Найчастіше це здійснюється у формі складання протоколу відібрання пояснень, явки з повинною чи заяви про скоєний злочин.

В основному результати опитування повинні використовуватися як привід до порушення кримінальної справи, хоча не виключено, що в окремих випадках вони застосовуються вже у процесі провадження досудового слідства. Поряд із цим у будь-якому випадку, незважаючи на значення інформації, отриманої в результаті опитування, враховуючи положення чинного кримінально-процесуального законодавства, вона не повинна використовуватися як доказ у кримінальній справі, а має носити лише орієнтуючий характер.

Підрозділ 3.2. “Відібрання пояснень як спосіб отримання інформації про обставини події злочину” присвячений найбільш схожому з допитом способу отримання відомостей у досудовому розслідуванні – відібранню пояснень. Дисертант ґрунтовно аналізує думки науковців-процесуалістів щодо можливості використання у доказуванні інформації, отриманої в результаті застосування цієї процесуальної дії, а також, опираючись на позицію практичних працівників органів дізнання, досудового слідства, прокуратури та суду, висловлює власні пропозиції щодо вирішення проблем, які у зв’язку з цим виникають на окремих стадіях кримінального процесу.

Ураховуючи позицію чинного КПК України щодо результатів відібрання пояснень, інформація, отримана у процесі застосування вказаної процесуальної дії, не може мати статусу доказів у кримінальній справі зважаючи на те, що: 1) порядок її проведення детально не регламентовано чинним процесуальним законодавством;

2) указана дія застосовується виключно до моменту порушення кримінальної справи; 3) мета та завдання її проведення – перевірка наявної інформації на предмет достатності підстав до порушення кримінальної справи; 4) пояснення осіб не є джерелом доказів згідно з чинним КПК України.

Однак, виходячи з того, що на підставі фактичних даних, отриманих у результаті відібрання пояснень, орган дізнання, слідчий, суд установлюють обставини, що мають значення для правильного вирішення справи, на думку дисертанта, є абсурдним, що інформація, яка лежить в основі рішення про порушення кримінальної справи, а в процесі протокольної форми досудової підготовки матеріалів кладеться в основу обвинувального висновку, не є доказами. У зв'язку з цим, у даному підрозділі пропонуються основні способи, які дозволять забезпечити інформації, отриманій у результаті відібрання пояснень, статусу доказів у кримінальній справі.

У підрозділі 3.3. “Зняття інформації з каналів зв’язку” дисертант пропонує основні криміналістичні рекомендації з прослуховування телефонних та інших переговорів у рамках як слідчої дії, так і однойменного оперативно-розшукового заходу з метою підвищення їх значущості для швидкого розкриття та розслідування злочинів.

У роботі досліджуються також певні негативні моменти указанного способу отримання інформації. Основним із них є те, що застосування цього способу отримання відомостей про подію злочину часто призводить до порушення конституційних прав і свобод людини та громадянина. Вирішення цієї та інших, пов’язаних з нею, проблем дисертант убачає в: 1) деталізації положень чинного кримінально-процесуального законодавства щодо підстав, порядку та кола осіб, стосовно яких допускається зняття інформації з каналів зв’язку; 2) створення механізму забезпечення чіткого їх дотримання; 3) законодавчого закріплення гарантій нерозголошення відомостей про факти особистого життя осіб, які стали відомі суб’єктам кримінального процесу у зв’язку із застосуванням указанного способу отримання інформації; 4) подальшого теоретичного обґрунтування тактичних прийомів проведення вказаної слідчої дії; 5) ефективного поєднання зняття інформації з каналів зв’язку з іншими слідчими діями та оперативно-розшуковими заходами; 6) удосконалення комп’ютеризованих комплексів обробки інформації; 7) розширення практики використання результатів цієї слідчої дії та розробки на її основі окремих криміналістичних рекомендацій.

У підрозділі 3.4. “Візуальне спостереження як спосіб отримання криміналістично значущої інформації” досліджується значення такого способу отримання відомостей, як візуальне спостереження за особою, що ґрунтується на невербальній комунікації, розкриваються основні тактичні прийоми провадження вказаної непроцесуальної дії, проблеми використання її результатів у процесі доказування. У цьому підрозділі на основі позиції провідних науковців-

криміналістів і практичних працівників правоохоронних органів обґрунтовуються доцільність регламентації візуального спостереження як слідчої дії та способи усунення протиріч чинного процесуального законодавства, які можуть виникнути у зв'язку із застосуванням цієї пропозиції.

У підрозділі 3.5. “Експертне дослідження джерел особистісної інформації” розкриваються суть та можливості окремих видів судових експертиз щодо встановлення здатності особи бути джерелом відомостей про обставини злочину, аналізуються основні теоретичні і практичні проблеми їх призначення, провадження та оцінки результатів.

Автор робить висновок про визначальну роль у процесі експертного дослідження джерел особистісної інформації судово-психіатричної, судово-психологічної та комплексної судової психолого-психіатричної експертиз.

Незважаючи на відмінність предмета та проміжних завдань експертного дослідження, призначення й проведення вказаних видів експертиз кінцевою метою може мати вирішення одного спільного завдання – здатності особи бути джерелом криміналістично значущої інформації. Так, до основних завдань судово-психіатричної експертизи належить вирішення питання про наявність психічних відхилень, що позбавляють особу здатності усвідомлювати свої дії чи керувати ними. Констатація того, що у піддослідного відсутні патології психічної діяльності, та наявність сумнівів у психічній повноцінності особи дають підстави для проведення судово-психологічної експертизи, на вирішення якої виносяться питання про здатність особи адекватно сприймати, запам'ятовувати та відтворювати обставини об'єктивної дійсності, які не пов'язані з розладами психічної діяльності.

Вищезазначене дозволяє зробити висновок про необхідність перегляду концепції судово-психіатричної експертизи у зв'язку з розширенням кола завдань, які ставляться на її вирішення.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** підсумовуються наукові результати дослідження та узагальнюються пропозиції щодо вдосконалення чинного кримінально-процесуального законодавства та практики його застосування.

У роботі вперше на основі аналізу положень криміналістики, кримінального процесу, теорії інформації, юридичної психології та інших наук комплексно розглянуто поняття джерела особистісної інформації, основні етапи роботи з ними та відомостями, що в них містяться.

Основною умовою для вирішення існуючих у криміналістичній науці та практиці розкриття та розслідування злочинів суперечностей щодо поняття джерела особистісної інформації та основних етапів роботи з ними є внесення у структуру криміналістики як науки та навчальної дисципліни певних змін. Зокрема, перший розділ криміналістики “Теоретичні основи криміналістики” та окрему її главу

“Джерела інформації про обставини злочину” необхідно присвятити дослідженням проблем, пов’язаних з визначенням поняття джерела криміналістично значущої інформації, їх різновидів, особливостей роботи з джерелами речової та особистісної інформації на кожному етапі. Основні положення вказаної глави полягатимуть у наступному. Джерела фактичних даних – це об’єкти матеріального світу, які в результаті відображення події злочину у навколишньому середовищі містять на (у) собі інформацію про особу злочинця та про саму подію. Джерела інформації поділяються на особи та речі. Джерела особистісної інформації, у свою чергу, поділяються на очевидців, заявників, свідків, потерпілих, підозрюваних, обвинувачених, підсудних, цивільних позивачів, цивільних відповідачів, понятих, спеціалістів, експертів. Критерієм для такої класифікації є поєднання двох аспектів: 1) форма участі особи у сприйнятті події злочину; та 2) процесуальний статус особи. Їх сукупність впливає на відображення події злочину у свідомості особи та на процес передачі інформації як органам, уповноваженим на розкриття та розслідування злочину, так і іншим особам.

Особа є джерелом інформації про обставини злочину внаслідок відображення останніх у пам’яті (свідомості) людини у вигляді ідеальних слідів-відображень. На відміну від джерел речової інформації, особа здатна найбільш повно та всебічно сприйняти, запам’ятати, відтворити у пам’яті та викласти відомості про подію злочину. Вказані процеси опосередковані свідомістю особи, її пам’яттю, інтелектом, моральними установками, тому завдання осіб, які уповноважені на розкриття та розслідування злочинів, полягає у тому, щоб створити умови для отримання інформації, яка б відповідала вимогам повноти, об’єктивності, достовірності та всебічності. Для цього криміналістичною наукою розроблено ряд способів та засобів отримання відомостей від осіб.

Діяльність щодо роботи з джерелами особистісної інформації у науці криміналістики та криміналістичної кібернетики отримала назву криміналістичної. Характерними її ознаками є наступні: а) вона є одним з найважливіших напрямків у кримінально-процесуальній діяльності слідчого, прокурора, судді, органу дізнання та інших суб’єктів кримінального процесу; б) включає в себе інформаційно-пізнавальну діяльність суб’єктів, уповноважених здійснювати розкриття та розслідування злочинів, інших осіб-учасників кримінально-процесуальних відносин, а також тих, які з певних причин ними не є; в) основна її мета – інформаційне забезпечення процесу розкриття та розслідування злочинів.

Основними етапами роботи з джерелами особистісної інформації є: встановлення осіб-джерел фактичних даних про обставини злочину, отримання від них інформації, експертне чи позаекспертне їх дослідження, а також оцінка у процесі розкриття, розслідування злочинів чи судового розгляду кримінальних справ.

Робота з джерелами криміналістично значущої інформації починається з їх встановлення. Встановити джерело особистісної інформації означає: 1) з'ясувати те, чи має значення для розкриття та розслідування злочину інформація, відома особі; 2) переконатись, що особа здатна адекватно сприймати обставини справи та давати про них достовірні відомості, а також у тому, що фактичні дані, які цікавлять органи дізнання, досудового слідства, прокурора, суддю та відомі цій особі, не є предметом професійної таємниці, що не підлягає розголошенню.

Отримання інформації від осіб можливе шляхом проведення як процесуальних дій, що не належать до слідчих, так і непроцесуальних. Найбільш поширеними, ефективними та водночас найменш дослідженими способами отримання інформації від осіб у процесі розкриття та розслідування злочинів є: опитування осіб за їх згодою як оперативно-розшуковий захід відповідно до Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність", відібрання пояснень від осіб, візуальне спостереження, зняття інформації з каналів зв'язку.

Експертне дослідження як етап роботи з джерелами особистісної інформації полягає у призначенні та проведенні окремих видів експертиз з метою аналізу криміналістично значущої інформації та її джерел. До них належать судово-психологічна, судово-психіатрична та комплексна судова психолого-психіатрична експертизи. Їх результати відіграють провідну роль у встановленні здатності особи бути джерелом фактичних даних про обставини вчиненого злочину.

Особливості оцінки особистісної інформації та її джерел полягає в аналізі їх законності та допустимості, особистісних характеристиках джерела з урахуванням психічних процесів, що відбуваються у свідомості особи, об'єктивних та суб'єктивних факторів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Кириченко А.А., Томин С.В. Проблемы совершенствования предмета и системы юридических наук // Сб. матер. междунар. практ. конференции "Актуальные проблемы реформирования правовой системы Российской Федерации". – Ч. I. – Белгород: Изд-во БелГУ, 2002. – С. 78-85.
2. Кириченко О.А., Басай В.Д., Томин С.В. Криміналістика. Повний комплект навчально-методичного забезпечення: Посіб. для слухачів-заочників. – К.: РВВ КІВС, 2001. – 184 с.
3. Томин С. Безпосереднє спостереження як спосіб отримання інформації від особистих джерел // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: Зб. наук. статей. – Івано-Франківськ, 2003. – Вип. XI. – С. 247-251.
4. Томин С. Відібрання пояснень від осіб як спосіб отримання криміналістично значущої інформації // Життя і право. Львівський правничий часопис. – Львів, 2004. – №8. – С. 58 – 62.

5. Томин С. Встановлення і виявлення носіїв криміналістично значущої інформації // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: Матер. X регіон. наук.-практ. конференції. – Львів, 2004. – С. 458-461.
6. Томин С. Експертиза показань осіб, які беруть участь у кримінальному процесі // Вісник Львівського університету. Серія юридична. Львів, – 2004. – Вип. 39. – С. 530-535.
7. Томин С. Поняття орієнтуючої інформації в криміналістиці та способи її отримання // Нові цивільний та кримінальний кодекси – важливий етап кодифікації законодавства України: Матер. наук.-практ. конференції. – Івано-Франківськ, 2002. – С. 254-258.
8. Томин С. В. Поняття та класифікація джерел особистісної інформації у кримінальному процесі та криміналістиці // Актуальні проблеми політики: Зб. наук. праць / Голов. ред. С.В. Ківалов. – Одеса: ПП “Фенікс”, 2006. – С. 148-152.
9. Томин С. Правові основи використання технічних засобів у процесі роботи з джерелами криміналістичної інформації. // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: Зб. наук. статей. – Івано-Франківськ, 2002. – Вип. VIII. – С. 233-238.
10. Томин С. Проблемні аспекти оцінки криміналістично значущої інформації, отриманої від осіб у процесі розкриття та розслідування злочинів // Зб. тез Міжнар. наук. конференції молодих вчених “Треті осінні юридичні читання” “Молодь у юридичній науці”. – Хмельницький, 2004. – С. 451-452.
11. Томин С. Понятие источника информации о событии преступления в уголовном процессе и криминалистике // Матер. Междунар. научно-практ. конференции молодых исследователей. – Ч. 2. – Барановичи, 2005. – С. 360-362.
12. Томин С.В. Загальна характеристика криміналістичної діяльності як функціональної системи, спрямованої на розкриття та розслідування злочинів // Зб. тез наук. доповідей Всеукр. наук.-практ. конференції студентів та аспірантів “Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку”. – Луцьк: РВВ “Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2005. – С. 205-206.
13. Томин С.В. Окремі аспекти розмежування поняття джерела криміналістично значущої інформації та джерела доказу // Матер. регіон. міжвузівської наук. конференції молодих вчених та аспірантів (м. Івано-Франківськ, 22 квітня 2005 року). – Івано-Франківськ, 2005. – С. 219-220.
14. Томин С.В. Значення судово-психологічної та комплексної судової психолого-психіатричної експертизи для встановлення здатності особи бути джерелом криміналістично значущої інформації // Зб. наук. статей за матеріалами II міжвузівської наук.-практ. конференції “Актуальні питання реформування правової системи України”. – Ч. 2. – Луцьк, 2005. – С. 405-408.
15. Томин С. Проблеми взаємодії слідчого та працівників оперативних служб у процесі встановлення джерел криміналістично значущої інформації // Матер. VI

Всеукр. наук.-практ. конференції “Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні” (28-29 квітня 2005 р.). – Острог, 2005. – С. 421-423.

16. Томин С.В. Окремі питання тактики проведення зняття інформації з каналів зв'язку // Матер. Всеукр. наук.-практ. конференції “Реформування кримінального та кримінально-процесуального законодавства України: сучасний стан та перспективи”. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 210 – 112.

17. Томин С.В. Загальна характеристика вербальних способів отримання криміналістично значущої інформації // Молодь у юридичній науці: Зб. тез Міжнар. наук. конференції молодих вчених “Четверті осінні юридичні читання” (Хмельницький, 21 – 22 жовтня 2005 р.): У 3-х частинах: Ч. 3 ” Публічно-правові науки”. Підтом II. – Хмельницький, 2005. – С. 118-121.

АНОТАЦІЯ

Томин С.В. Основні етапи роботи з джерелами особистісної інформації у процесі розкриття та розслідування злочинів. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза. – Одеська національна юридична академія, Одеса, 2006.

Дисертація містить комплекс теоретичних та практичних питань щодо дослідження проблем роботи з джерелами особистісної інформації у досудовому розслідуванні.

У роботі проведено аналіз законодавства України з визначення поняття джерел доказів, процесу доказування, положень криміналістики, кібернетики та юридичної психології щодо закономірностей формування ідеальних слідів-відображень у свідомості особи.

Автор розкриває поняття джерела особистісної інформації, його встановлення, способи отримання фактичних даних, їх експертного дослідження та оцінки.

Дисертантом пропонуються зміни до чинного законодавства щодо вдосконалення роботи з джерелами особистісної інформації.

Результати дослідження збагачують теоретичні основи криміналістики, можуть бути використані під час майбутніх наукових досліджень, у процесі вдосконалення чинного законодавства, у навчальному процесі, діяльності з розкриття та розслідування злочинів.

Ключові слова: особистісна інформація, носій інформації, джерело інформації, встановлення особи, отримання інформації, експертне дослідження, оцінка інформації.

АНОТАЦИЯ

Томин С.В. Основные этапы работы с источниками личностной информации в процессе раскрытия и расследования преступлений. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза. – Одесская национальная юридическая академия, Одесса, 2006.

Диссертация содержит комплекс теоретических и практических вопросов, связанных с исследованием проблем работы с источниками личностной информации в процессе раскрытия и расследования преступлений.

В работе осуществлен анализ действующего законодательства Украины по определению понятия доказательств, их источников, а также положений криминалистики, криминалистической кибернетики и юридической психологии относительно закономерности отражения информации в сознании лица, сохранения ее в памяти и воссоздания во время осуществления процессуальных и непроцессуальных действий.

Внимание автора сосредоточивается на анализе понятия источника личностной информации, предлагается собственное его определение.

Обосновывается необходимость включения в тематический план курса "Криминалистика" главы "Источники криминалистически значимой информации", в которой раскрывалась бы такая их разновидность, как источники личностной информации, и особенности работы с ними на отдельных этапах.

Считается за необходимое, классифицируя источники личностной информации, учитывать критерий, предусматривающий: 1) форму участия лица в восприятии события преступления и 2) его процессуальный статус.

В работе формулируются условия признания лица источником личностной информации, раскрывается сущность, содержание и значение установления лица как начального этапа работы с источниками личностной информации; аргументируется необходимость усовершенствования правовых и тактических основ некоторых процессуальных и непроцессуальных действий, среди которых получение объяснений, опрос граждан, снятие информации с каналов связи, визуальное наблюдение.

Автор раскрывает сущность и содержание стадии экспертного исследования источников личностной информации, анализирует проблемы, которые возникают в процессе назначения, производства и оценки результатов таких видов экспертиз, как судебно-психологическая, судебно-психиатрическая, комплексная судебная психолого-психиатрическая.

Диссертантом вносятся предложения по изменению действующего законодательства в отношении усовершенствования работы с источниками личностной информации на отдельных ее этапах.

Материалы диссертации обогащают теоретические основы криминалистической науки, могут быть использованы во время будущих научных исследований, в процессе совершенствования действующего законодательства, в учебном процессе, практической деятельности по раскрытию и расследовании преступлений.

Ключевые слова: личностная информация, носитель информации, источник информации, установление лица, получение информации, экспертное исследование, оценка информации.

SUMMARY

Tomyn S.V. Basic stages of the work with the sources of personality information in the process of crime exposure and investigation. – Manuscript.

Dissertation for a candidate Degree in law in specialty 12.00.09 – Criminal Process and Criminalistics; judicial examination. – Odessa National Academy of Law, Odessa, 2006.

The research contains a series of theoretical and practical issues relevant to the work with the sources of personality information in the process of crimes exposure and investigation.

The current legislation of Ukraine concerning the notion of proofs, their sources and the process of proving is analysed; and the regulations of criminalistics, criminalistic cybernetics and juridical psychology in view of the reflection and keeping information in the person's mind and its reproduction.

The author concentrates on the notion of the sources of personality information and its establishment and the problems of obtaining the facts significant for the crimes exposure and investigation, their expertise and estimation.

In opinion of the author it is necessary to include the paragraph "The sources of criminalistics information" to the thematic plan of the course "Criminalistics". There are would be explored such their variety, as the sources of personality information and specific of work with them on some stages, in this paragraph.

The author makes the proposals concerning the changes to the current legislation in order to improve at certain stages the work with the sources of personality information.

The thesis results enrich theoretical bases of criminalistics science, they can be applied for improving the current legislation and for crimes exposure and investigation in the practical activities of criminalists.

The keywords: personality information, transmitter of information, sources of information, establishment of the person, receipt of information, expert research, information estimation.

Підписано до друку 13.11.2006 р. Зам. № 282/11-06
Обсяг 0,9 друк. арк. Формат 60х90/16. Наклад – 100 прим.

Видавничий відділ Юридичного інституту Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника: Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 44 а